

גנוב לי חרות לאור

מה עשרות בודדות מאורחי ישראל נשאו בקרבם במשך השנה האחרונה את אחד הסודות הכמוסים שנשמרו במדינה. האנשים שידעו את הסוד, הוזהרו בצורה שאינה משתמעת לשתי פנים, כי באם ידליפו שמץ ממנו החוצה - יבולע להם. וכך אירע שבמדינה, בה מתפשטים סודות חמורים במהירות הבזק, נשמר סוד אחד כשורה במשך שנה תמימה. הסוד: בבית-הסוהר, בתא מבודד, כלוא אסיר שזהותו אלמונית לגבי שאר האסירים ולגבי הסוהרים עצמם. שם האיש - מרדכי קידר, הידוע בשמו הקודם, מוטלה קרביצקי.

למכריו הרבים של מוטלה קידר ברחבי הארץ, היתה הידיעה - שמוטלה כלוא מזה כשנה בבית-הסוהר - בכחית הלם. ידידיו הקרובים ביותר של הצעיר בן ה-31, אלה שידעו את סוד כליאתו, המשיכו לספר - בגלל האזהרות שהוזהרו - כאילו קיבלו ממנו מכתבים ומתנות מארצות שונות באירופה, בהן טייל בתוקף תפקידו, כביכול. אלא שמוטלה חדל לכתוב מכתבים לפני למעלה משנה.

שהותו של מוטלה מחוץ לגבולות הארץ לא היתה בבחינת סוד. הצעיר, שהיה מוכר לרבים בקרב שכבות רחבות, ושונות זו מזו, לא הסתיר את נסיעתו. "אני נוסע ללמוד קרימינולוגיה בחוף-לארץ", סיפר לידידיו, "תמיד חלמתי להיות שופט-נוער ולעסוק בחינוך פושעים צעירים". לאנשים אחרים, עמם לא היה גלוי-לב ביותר, סיפר ביוהרה: "אני מייצג את משטרת ישראל באינטרפול".

לא מצטים ממכריו מה מקנאים בו כאשר קיבלו גלויה מארץ אחת, תמונה של מסע צייד מארץ אחרת, או מתנה זעירה ממדינה שלישית. הוא יודע להסתדר, הממור, היו אומרים.

ומוטלה ידע להסתדר. הוא הפך אדם בעל תפקיד ומעמד שטייל בחוף-לארץ בשליחות האומה. ולגבי אדם בעל עבר כשלו היתה זו התקדמות רבה.

המאסר הסודי

מקרב קומץ האנשים שידעו על מעצרו של מוטלה בישראל, ידע רק חלק קטן מעל מה הוא נעצר ולשם מה הוא יושב.

במשך כל תקופת מעצרו, נחקר מוטלה בדבר עבירות אלה, תוך הפעלת כל האמצעים, כדי להוציא ממנו הודאה. במשך כל תקופה זו נעשו מאמצים כדי למצוא הוכחות נגדו. עשרות אנשים נחקרו. רשת-החקירה הסתעפה. אולם נראה שבתום השנה לא היו מוכנים עדיין להביא את מוטלה למשפט. הסערה הצבורית שהיתה מתעוררת עם פרסום הפרשה, סערה שאינה נוחה לתקופה של ערב בחירות, היתה ודאי אחד הגורמים לכך.

אולם מצד שני חששו שולחיו כי הפרשה לא תישמר עוד בסוד. מקרה מעין זה אי אפשר לשמור בסוד במשך תקופה בלתי-מגובלת. לאט-לאט הסתגנו החוצה רמזים, שמועות והשערות. משום כך היתה רק בריחה אחת: לפרסם את דבר מעצרו של מוטלה קידר בצורה שהיתה נוחה למוסרי הידיעה.

הפעולה בוצעה בשבוע שעבר. היא לא נעשתה על ידי דובר רשמי. אולם ידיעות מספר, ברובן בלתי-יזכונות ובלתי-מדויקות, הודלפו על ידי פקידים בכירים לעיתון-הערב "ידיעות אחרונות".

ערב יום-העצמאות פרסם ידיעות אחרונות כתבה סנסציונית, עליה התנוסס שמו של כתב-המשטרה של העתון, שטענה: "שורת פשעים מחרידים, שהסעירו את הצבור והטרידו את טובי החוקרים במשטרת-ישראל מזה שמונה שנים, ביניהם תעלומת השוד הנוצז בבנק הפועלים בעפולה ורצח נהגיהמונית בחדרה לפני שמונה שנים - הגיעו זה עתה לפתרון עם מעצרו של מרדכי קידר...". בסגנון כתבות-המשטרה השיגרתיות, פיארה הכתבה את "טובי החוקרים של משטרת-ישראל" שלא נתנו מנוח לעיניהם משך שמונה שנים רצופות, עד שגילו את הפושע. התמוגג הכתב: "מזה שנים שמשטרת-ישראל מנהלת חקירות בלתי-פוסקות בעקבות שוד הבנק בעפולה. מוטלה נעלם מהאופק... אולם משטרת ישראל, שטרם חשדה בו, או, הוסיפה לנהל חקירות מאומצות בשוד הבנק ורצח הנהג, עד למפנה המפתיע שחל בחקירה".

"חוקרי המשטרה עצמם", המשיכה הכתבה, "הודועו והגילוים". חוקרי המשטרה היו ודאי מוועזעים מאוד - אחרי קריאת הכתבה. היא גילתה לרבים מהם דברים שלא ידעו מעולם. כי משטרת-ישראל לא ניהלה שום חקירות בלתי-פוסקות בעקבות שוד הבנק בעפולה, וטובי חוקרי המשטרה לא ניתלו שום חקירות מאומצות. מזה שנים מספר הופסק כליל הטיפול בתיק השוד בעפולה, אחרי שהיועץ המשפטי של ממשלת-ישראל הורה על כך.

אולם גם אם מוטלה קרביצקי-קידר היה מתגלה ללא חקירות מאומצות כמבצע השוד בעפולה, לא היה הדבר מוועזע את חוקרי-המשטרה, וגם לא את טובי החוקרים. משום שהאמת הפשוטה היא שמשטרת-ישראל ידעה מזה חמש שנים כי מוטלה קרביצקי הוא שביצע את השוד בעפולה. יותר מזה - מוטלה קרביצקי עצמו הודה במשטרה בביצוע השוד, עוד לפני חמש שנים.

שוד לאור היום

לא היתה זו אמנם הודאה מפורטת בכתב. היא ניתנה כתוצאה מהסכם בין מוטל והפסיכולוג שטיפל בו לבין המטה הארצי של המשטרה. היתה זה הסכם שנעשה בידיעתם של המפקח הכללי של משטרת ישראל, יחזקאל סהר והיועץ המשפטי. לפי הסכם זה קיבל עליו מוטל את האחריות לשוד בעפולה, מסר את הנשק בו השתמשו השודדים ליד ראש המחלקה הפלילית במטה הארצי של המשטרה, הקצין הופשטטר. תמורת זאת הורה היועץ המשפטי על הפסקת הטיפול בתיק אחרי ששוכנע כי מוטלה הוא מופרע וכי הוא נמצא תחת טיפול העשוי להתחזיר למוטב.

מה שכתבי המשטרה בעתונות הישראלית, אותם הולילו שולל, לא ידעו, היתה העובדה שמוטל אף מסר למשטרה מחסן נשק נוסף. הוא הוביל את אחד מקציני המשטרה לדיונות החול המשתרעות על פני שטח גדול ממערב לחדרה, מסר שם לידיהם תת-מקלע, שני אקדחים ומספר רימוני יד מסוג מילס. קרוב לודאי שבנשק זה היו מוויינים שודדי הבנק בעפולה.

בנק קופת המלווה של העובדים בעפולה נשדד ב-30 בספטמבר 1951. לאור היום, לעיני עוברים ושבויים, נכנסו לבנק באותו יום בשעה שש וחצי בבוקר, שלושה צעירים שלבשו מדי צנחנים. לפי העדויות היה אדם רביעי בקבוצה שהמתין בחוץ. פקיד הבנק סברו כי החיילים משמשים ליוח לשלם צבאי, שבא להוציא כסף מהבנק. אולם שלושת החיילים כינו את נשק אל הפקידים, העמידום אל הקיר והסתלקו בגיגים גווב, כשבידיהם עשרת אלפים לירות כמזומנים, אותם הוציאו מקופת הבנק.

איש מהשודדים לא חבש מסיכה ולא הסתיר את פניו. משום כך היו חוקרי המשטרה

סבורים כי לא יקשה עליהם לזהות את השודדים. חוקרי המשטרה גם לא טרחו הרבה כדי לחפש את החשודים בביצוע השוד. אחד מהם היה מוטל קרביצקי, או אחד ממנהיגי בנייהטובים של הנוער החדרתי, צעיר שהיה השוד מזה זמן רב על ידי המשטרה בשורה של עבירות פליליות. שלושת האחרים היו מחבריו הטובים, אף הם בני חדרה, שהסתובבו באותה תקופה בבתרות. אחד מהם, מכהן כיום במשרה חשובה בשירות הממשלתי.

המשטרה היתה בטוחה שהשודדים בידיה. כל מה שהיה עליה לעשות כדי להעמידם למשפט היה לערוך מסדר זיהוי, כדי שהפקידים יזהו את השודדים אותם ראו פנים אל פנים. נערך מסדר זיהוי. מוטל הופיע בו במכנסים כחולים קצרים וחולצה לבנה כראוי לבן נוער חדרתי המכבד את עצמו. הפקידים עברו על פני מוטלה וחבריו בזה אחר זה. הם אפילו לא היססו ולא התלבטו - איש מהמשתתפים במסדר לא היה בין השודדים, טענו הם.

היתה זו הצהרה מוזרה מאוד, ביחוד לאור העובדה שמספר פרטים שמסרו הפקידים בעדותיהם, התאימו בדיוק לפרטיהם של החשודים שהוצבו במסדר. אולם שום דבר לא עזר. פקיד הבנק בעפולה פחדו פחד מוות, לא זיהו איש משודדיהם. בלית ברירה נאלצה המשטרה לשחרר את החשודים, אחרי חקירות ממושכות שלא נשאו פרי. היא ניסתה לגשש בכיחנים אחרים, כדי לצאת ידי חובה, עצרה כנופיה של נוער תל-אביבי, שהוכיחה אחר-כך אליבי משכנע.

היתה זו מלאכה לבטלה. חוקרי המשטרה ידעו כל הזמן מי ביצע את השוד. לא היו להם הוכחות. הפקידים סרבו לשתף פעולה מרוב פחד ואת החשודים אי-אפשר היה לשבור. כך נשאר תיק שוד-הבנק בעפולה פתוח ללא התקדמות במשך חודשים ארוכים.

אולם כעבור מספר שנים ידעה כבר כל הארץ מי ביצע את שוד הבנק בעפולה. מוטל עצמו היה מתפאר, כטוב עליו לבו ביין: "כל זמן שהמשטרה מטומטמת, אני בחוף-לארץ בהודמנויות אחרות היה צועק: 'תנו לי רק תכנית לשוד, אני כבר אבצע!' כל הארץ ידעה שהוא ביצע את השוד. כשלוש שנים אחרי ביצוע השוד ידעה גם המשטרה על כך, אולם באופן בלתי רשמי.

רק אחרי שמוטל נעצר עתה, פתחה המשטרה את התיקים בהם הופסק הטיפול. היה זה כמעט בשעה ה-12, חודשים לא רבים לפני שחוק ההתיישנות היה חל עליהם ומונע את הגשתם למשפט.

אלא שעתה היתה בידי החוקרים עדות מכרעת נגד מוטל בתיק שוד הבנק בעפולה.

"העולם הזה"

● כי ממשלת ישראל סיכנה את עניני המדינה, בהעסי-

קה את מרדכי קדר בתפקיד בחוף-לארץ;

● כי במסרם תפקיד זה לקדר, ידעו שולחיו כי הוא חשוד

בפשעים חמורים ביותר, ביניהם רצח, שוד מזויין, זיוף

מיסמכים ועריקה - וכי הודה בחלק מהם;

● כי אחרי החזרת קדר ארצה, ניסו שולחיו לחפות על

קלות-דעתם הפושעת על-ידי עצירת קדר לתקופה של

היתה זו עדותו של אחד ממשתתפי השוד, חברו הטוב של מוטל בעבר, שהפך עתה לאדם שקול בדעתו, מבוסס ובעל עמדה, הסכים להוסיף כעד-המלך במשפט נגד מוטל. עד זה יספק את העדות שתהפוך להוכחה משפטית את מה שהמשטרה ידעה למעשה כל הזמן - שמוטל קרביצקי היה אחראי לשוד הבנק בעפולה.

אולם כדי להבין איך הגיע מוטל לביצוע השוד ושורת פשעים נוספים, יש לחזור 31 שנה אחורנית.

"לא רצו בי מיום שנולדתי!"

למוטל קרביצקי לא היה אב עוד לפני שנולד. אביו עזב את אמו בחדשי הריונה, האם, בת למשפחת אנצילביץ' המכובדת בחדרה, נטשה את בנה ביום שעזבה את בית-החולים, מסרה אותו לטיפול לידי הסבתא, עברה לגור עם בעלה השני בעפולה, הת' עלמה לחלוטין מבנה.

הסבתא לא יכלה להתמסר הרבה לטיפול בתינוק. היא עבדה, נאלצה להשאיר אותו לבד בבית. כתינוק היה מוטל נשאר לבד במיטתו כשבקבוק האוכל תלוי במתקן מיוחד מעל לראשו. אם היה מצליח לתפוס את הבקבוק היה אוכל. אם לא, היה נשאר רעב. היו לו למוטל שני זודים בחדרה, בני משפחת אנצילביץ', אחי אמו. האחד מהם היה סוחר לחמרי בנין והשני מהנדס אזרחי. אולם להם לא נגע גורלו של מוטל במיוחד. מגיל שלוש הפך מוטל לנער רחוב.

בגיל מאוחר יותר כתב מוטל לידידו: "הייתי בלתי-רצוי עוד לפני שנולדתי, וכשנולדתי לא רצה בי איש".

מה שאירע למוטל עקב זאת הוא נושא מצויין למחקר פסיכולוגי. הוא לקה בתופעה הנקראת בלשון הפסיכולוגיה נארקיסיזם, ליצור שהפנה את רגשותיו כלפי האורגניזם של עצמו. הוא התפתח לטיפוס אקסטרורטי - שתגובותיו הופנו כלפי העולם החיצון. כרגיל בנטיבות כאלה הנחנק הוא בחברת שקיפתה אותו, הפך לנער מרדני ואנטי-חברתי שהיה צריך למצוא פורקן בתוקפנות כלפי חוץ.

מוטלה לא היה בחור טיפש. להיפך, היתה לו מנת-שכל גבוהה מאוד ושאפיה להתקדם. הוא היה ילד יפה, נמוך-קומה ובעל כושר מנהיגות טבעי. בכל לקרה היה הוא הרוח החיה. כילד היה מנהיג כנופיות-פרחחים לסחיבות וללהפרצויות קטנות של חוקים. מקרים מעין אלה הטילו כתם על שם המשפחה המכובדת בחדרה, שחששה שבניה יגררו בעקבות מוטלה. היא שלחה את המורד הצעיר ללמוד בבית-הספר הימי בחיפה.

מוטלה, שהתרגו מידו כשקראוהו מוטל או מוטלה, רצה שיקראוהו בשם מוטקה, היה תלמיד גרוע ומחוסר-משמעת, אולם ימאי מצטיין. כאשר סיים את לימודיו בבית-הספר